

connected with the environment and the means of their solving: Stockholm Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (1972), World Charter for Nature (1982), Rio Declaration on Environment and Development (1992), Johannesburg Declaration on Sustainable Development (2002) and the Rio Declaration «The future we want» (2012).

Литература

1. Стокгольмська Декларація по оточуючій середі от 16 юнія 1972 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declathenv.shtml.

2. Всемирная Хартия природы от 28 октября 1982 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/charter.

3. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию от 14 июня 1992 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml.

4. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию от 4 сентября 2002 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml.

5. Рио-де-Жанейрская декларация «Будущее, которого мы хотим» от 22 июня 2012 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216-l-1_russian.pdf.pdf.

УДК 343.352

О. Боднарчук,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
Національного університету державної податкової служби України

СКАНДИНАВСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ НА ПРИКЛАДІ ШВЕЦІЇ, ФІНЛЯНДІЇ

На сьогодні проблема корупції є одним зі злободенних питань, актуальних не лише для України, а й для більшості країн світу. Серед великої кількості досліджень найбільш повну інформацію про стан корупції у світі та виявлення корупційних чинників надала міжнародна організація «Трансперенсі Інтернешнл».

У щорічному рейтингу Transparency International Україна посіла 144 місце серед 177 країн світу. Порівняно з минулим роком Україна втратила один бал і набрала всього 25 балів зі ста можливих [1]. С. Савицька, регіональний координатор у країнах СНД Transparency International, зазначила: «Серед країн СНД позаду України перебувають лише країни Центральної

Азії. Згідно із Глобальним барометром корупції цього року 80% опитаних українців вважають, що уряд неефективно бореться із корупцією».

Як відомо, у світі існує багато країн, які успішно поборили корупцію чи знизили її масштаби. У найбільш розвинених країнах, таких як Швеція, Фінляндія, які мають зріле громадянське суспільство, високий рівень розвитку демократії і прозорі дії урядових органів, рівень корупції мінімальний.

Необхідно звернути увагу на те, що в Данії, Швеції та Фінляндії – найбільш благополучних країнах щодо корупції, немає спеціалізованих антикорупційних органів. Більше того, в них корупцію не розглядають як таку,

що становить значну небезпеку для суспільства [2, с. 87].

У свою чергу, основний принцип фінської антикорупційної політики побудований на твердженні, що корупція не є ізольованим феноменом. Вона не вимагає спеціально виділених законів, спеціальних органів, окремої стратегії або плану дій. Навпаки, ця політика інтегрована в загальну політику держави, оскільки корупцію розглядають і як частину злочинного світу, і як частину незадовільного керівництва/поганої політики [3, с. 134-135].

Л. Церкасевіч вважає, що конструктивним рішенням є визначення чітких юридичних меж поняття хабара, а також детальних критеріїв того, що є хабаром, а що ні. На сьогодні в суспільній свідомості шведів укоренилася думка, що таких явищ, як підкуп і хабар, не існує у Швеції [4].

Доречно зазначити, що згідно зі статистичними даними поліції та судів у Фінляндії корупції практично також немає. Справи про хабарі за участю державних і муніципальних службовців розглядають у судах дуже рідко. Цей факт підтверджують і вибіркові дані International Crime Victim Survey. Результати опитування фінських респондентів показали, що кількість хабарів, яких вимагають від них посадові особи протягом поточного року, практично дорівнює нулю [3, с. 133-134].

Група шведських експертів у галузі корупції виділила кілька типових рис різних видів корупційних дій:

1. Корупція – це подія, за якої хтось усупереч правилам і законам впливає на прийняття рішень та/або результат справи або зміну позиції задля своєї (або іншої конкретної особи) перемоги за допомогою використання грошей, службового становища або загрози/примусу до хабарів (підкупу). Корупцією можна також назвати дію, викликану зловживанням своїм становищем заради власної вигоди через вимоги хабара.

2. Корупція існує на різних рівнях, що призводить до грубих порушень на

національному рівні. Корупційні злочини на різних рівнях мають спільні риси, проте внутрішні їх причини різні і повинні запобігатися різними способами. У країнах, де існує корупція на верхніх поверхах влади, процвітають і розвиваються традиції корупційних дій у нижніх шарах суспільства і серед простого народу.

3. Корупція супроводжується витоком капіталу, «відмиванням грошей», фаворитизацією. Для ефективної боротьби з економічними зловживаннями важливо розрізняти різні види злочинів і виходити з їх причин та особливостей. Це стосується також різних форм корупції.

4. У боротьбі з корупцією недостатньо карати лише тих, хто бере хабарі. Необхідно виявити джерело грошей. Особливо це важливо у випадку брутальної корупції у верхніх гілках влади. Необхідно виявити тих людей, що дають хабарі й отримують величезні переваги [4].

На думку К. Кузнецова, корупція стає причиною масового незадоволення, яке загрожує подальшою дестабілізацією та розростанням конфліктів. Активне використання міжнародного досвіду, визначення чесності як найвищої цінності державного службовця, розширення етичних норм, державної підтримки господарювання зможе повернути довіру до державних органів і стати рушійною силою в нелегкій війні з корумпованим ворогом [5].

Група вчених з Інституту соціології Університету міста Лунд провела дослідження під рубрикою «хабарі і мораль» («tutor og moral»), метою якого був аналіз традиційних уявлень про хабарі серед різних груп населення. Базою дослідження стали інтерв'ю, проведені соціологами з людьми, засудженими у Швеції за підкуп і хабарі, а також із поліцейськими й обвинувачами в цій сфері правопорушень. Вивчення цих традиційних уявлень дозволило виділити п'ять складових хабарів: секретність, цінність, виробництво вигоди, чітка послідовність (спочатку – подарунок, потім – послуга), прийняття подарунка на відстані від дарувальника [4].

Незважаючи на репутацію та високу оцінку Transparency International, випадки корупції були виявлені й у Фінляндії. Періодично до суду доходять справи про отримання хабара тією чи іншою посадовою особою або про зловживання нею своїм службовим становищем, про дачу хабара представником тієї чи іншої компанії з метою забезпечення одержання контракту тощо. Однак у повсякденному житті громадяни практично не стикаються із проблемами корупції. Цьому сприяє загальна обстановка у країні, де корупцію, як правило, не визнає саме суспільство [3, с. 133].

Проте Л. Церкасевіч вважає: «Можна піддати сумніву вивчення корупційності, що проводиться незалежною інтернаціональною антикорупційною організацією Transparency International. Цей індекс будується на аналізі досліджень, які проводять різні наукові інститути. Вимірювання індикаторів корупції при цьому будується на опитуваннях аналітиків традиційних та уявлень про корупцію, розуміння цього явища будується на індивідуальному специфічному сприйнятті людьми. У зв'язку із цим міжнародне порівняння інтегральних показників рівнів корупції в різних країнах можуть бути некоректними» [4].

Водночас М. Жужома звертає увагу на те, що у світі немає унікального набору механізмів боротьби з корупцією, який був би оптимальним для всіх країн. Так, держави з великою площею території, федеральним устроєм і високою чисельністю населення відрізняються значним рівнем корумпованості, насамперед у правоохоронних органах і муніципальних органах влади. Держави, площа займаної території яких незначна або чисельність населення мала, навпаки, мають низьку корумпованість місцевих органів влади, проте більш схильні до «політичної» корупції [6].

На думку Ю. Якименка, директора політико-правових програм Центру Разумкова, для боротьби з корупцією Україна не повинна «вигадувати влас-

ний велосипед». Можна використати позитивний досвід інших держав, насамперед прибалтійських і скандинавських [7].

Доцільно зауважити, що саме у Швеції рівень корупції один із найнижчих. Урахування досвіду цієї скандинавської країни може мати велике значення для розвитку антикорупційного законодавства в Україні. Шведська стратегія відрізняється своєю суворістю і послідовністю. Парламент та уряд Швеції встановили високі етичні стандарти для чиновників, побудували незалежну й ефективну систему правосуддя, запровадили вільний доступ до державних документів. У країні немає навіть спеціалізованих органів, які здійснюють контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, а основним нормативно-правовим актом, який містить санкції, передбачені за отримання незаконної винагороди службовими особами, є Кримінальний кодекс Швеції [5].

Л. Церкасевіч зазначає, що поняття корупції взагалі не використовують у шведських законодавчих текстах, а лише у звичайних засобах інформації. Законодавче визначення поняття корупційного явища дуже конкретне й обмежене. Під корупцією розуміють хабар – пачку купюр «під столом» за надану послугу. У Швеції можна засудити за дачу хабара, проте не за зловживання довірою. Отже, тут не існує засудження за корупцію. У зв'язку із цим складається враження, що її практично немає у країні [4].

У фінському законодавстві немає як конкретного визначення корупції, так і окремих законів, спеціально спрямованих на запобігання їй. Основні положення, пов'язані з корупцією, містяться у кримінальному праві – це норми про хабарництво в державному та приватному секторах Фінляндії. У ці норми в 1989 р. було внесено поправки і доповнення у зв'язку з повним реформуванням усієї системи кримінального права. Згодом невеликі зміни було зроблено з метою приведення даних

положень у відповідність до міжнародних угод, що стосуються корупції та хабарництва. Інші базові правові норми, що пов'язані з корупцією, стосуються легалізації та правопорушень у сфері фінансової звітності. Вони також були змінені і приведені у відповідність до антикорупційної політики Євросоюзу [3, с. 136].

Необхідно мати на увазі, що коли фахівці говорять про еталон найменш корумпованих країн, то насамперед називають Скандинавські держави, зокрема Фінляндію. У цій державі, як і в інших розвинених демократіях, головним важелем є чесна влада. Це також системи взаємодії влади, громадянського суспільства, традицій і цінностей нації. Чесна влада не залежить від персоналій, це закладено в культурі, менталітеті народу. Ніхто з кандидатів на жодну з державних посад тут не може оголосити себе її гарантом, проте всі політики зобов'язані служити їй. Дуже часто основним чинником корупції називають рівень зарплат державних чиновників. Звичайно, у Фінляндії ці зарплати відрізняються від українських чи російських, проте вони невисокі, дають змогу жити гідно, але не розкішно. Зарплати співробітників фінської держадміністрації – не найвищі серед країн ЄС, вони менші, ніж у приватному бізнесі. Тому високий рівень зарплати держслужбовців – це не вирішальний антикорупційний чинник. Важливе значення у Фінляндії мають етика, повага до роботи та неповага до хитрощів, спритності, нечесності. Фіни вважають, що взяти хабар – означає втратити самоповагу, навіть якщо ніхто не знатиме про це, тому що почуватимеш себе залежним від людини, яка підмовила на нечесний учинок. А це суперечить фінській етиці поведінки [8].

Важливо зазначити, що у Фінляндії існує формальна антикорупційна мережа, що заснована під егідою міністерства юстиції та об'єднує не лише державні органи та органи місцевого самоврядування, а й приватний сектор, дослідницькі та недержавні організації.

Цілі даної мережі наступні: сприяння антикорупційній діяльності та внесення відповідних ініціатив; підвищення рівня усвідомлення небезпеки корупції суспільством і встановлення антикорупційних директив у державному, муніципальному і приватному секторах; здійснення виконання зобов'язань згідно з міжнародними антикорупційними угодами (Конвенцією ООН проти корупції, Конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку, Конвенцією Ради Європи), а також зобов'язаннями міжнародних організацій (Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Групи держав із боротьби з корупцією (ГРЕКО)); сприяння вивченню і дослідженню корупції [3, с. 135].

Окремо необхідно зазначити, що зарубіжний досвід боротьби з корупцією не може бути перенесений у вітчизняну законодавчу та правозастосовну практику в повному обсязі. Однак його використання в межах можливого, з урахуванням українського сьогодення, може дати позитивні результати в боротьбі з корупцією [2, с. 92].

Так, для України антикорупційна діяльність буде мати більший успіх, якщо буде здійснюватися під егідою незалежної організації. На основі шведського досвіду Україна повинна вирішити три основні питання: підвищити рейтинг держави під час оцінки рівня корупції міжнародною спільнотою, що підвищить довіру для притоку іноземних інвестицій; захистити інтереси держави, щоб інвестиції надходили до бюджету, а не до «кишені» державних діячів; створити Раду з управління із представників державного та приватного сектору, яка стане гарантом під час реалізації державної політики в галузі протидії корупції, яка врахує думки всіх сторін [5].

М. Харічева стверджує, що Фінляндія має репутацію країни з найменшим рівнем корупції у світі. Країни, що стоять на шляху боротьби із цим явищем, мають можливість отримати достатню кількість цінної інформації з досвіду

цієї скандинавської держави. З усіх факторів, які існують, можна виділити такі: ефективне управління («хороше управління»), доступ до освіти, розвинена демократія на всіх рівнях, неполітизований доступ до ключових посад цивільної служби, відкритий адміністративний процес управління, довіра суспільства. Усе це сприяє підтримці у громадянському суспільстві високого рівня відторгнення корупції [3, с. 140].

Проаналізувавши праці українських і зарубіжних учених із питань корупції, О. Бусол зробив висновок, що основними чинниками боротьби з корупцією в різних країнах світу є наступні: наявність у державі спеціалізованого антикорупційного органу; існування кримінальної відповідальності за такі види злочину; активне залучення населення і громадян до заходів боротьби з корупцією; запровадження Етичного кодексу або інших етичних норм для державних службовців; забезпечення високої заробітної плати державних службовців порівняно з іншими верствами населення; розробка та дієвість антикорупційного законодавства; політична воля уряду із проведення відповідних реформ [2, с. 86].

Є. Невмержицький вважає, що для посилення протидії корупції в Україні необхідно максимально використати механізми, що застосовують у розвинених країнах, які дали змогу обмежити корупцію масштабами, що не загрожують суспільному розвитку. Для цього потрібна тверда політична воля вищого керівництва держави, яке особистою поведінкою та способом життя демонструє чесність, порядність і волю побороти таке явище. Необхідно, щоб політична й управлінська еліта розуміла, що прийняття лише одного, навіть ідеального закону не розв'яже проблеми, має бути задіяно багато інших важелів: політичних, економічних, соціальних, культурних, етичних та інших. Тобто лише в комплексі заходів можна обмежити це явище. У цьому напрямі не менш важливу роль можуть відіграти структури

громадянського суспільства, як для посилення контролю за діяльністю органів влади й управління, так і для підвищення рівня правосвідомості й культури громадян. Саме структури громадянського суспільства повинні прищеплювати, виховувати в соціумі неприйнятне ставлення до корупції як явища [8].

Вважаємо, що перемога над корупцією буде забезпечена спільними діями, вживаючи військову термінологію, трьох фронтів: самих держав, громадянського суспільства і всього міжнародного співтовариства у цілому. Базисом цієї перемоги можна вважати три підстави, що формують антикорупційну стратегію:

1. Сильна політична воля керівництва країн та єдина державна політика протистояння корупції.

2. Постійний соціальний контроль із боку громадянського суспільства за всією системою державного управління.

3. Жорстка підзвітність осіб, що мають владні повноваження, перед дійсно незалежними органами, наділеними, у свою чергу, повноваженнями щодо притягнення цих осіб до відповідальності, незалежно від висоти їх суспільного статусу [9].

Ключові слова: корупція, зарубіжний досвід боротьби з корупцією, механізми боротьби з корупцією, антикорупційна організація Transparency International.

У статті розглянуто позитивні чинники боротьби з корупцією на прикладі Швеції та Фінляндії, що мають репутацію країн із найменшим рівнем корупції у світі. На основі аналізу міжнародного досвіду було вироблено пропозиції та рекомендації щодо боротьби з корупцією в Україні. Під час вивчення позитивного досвіду було враховано не лише нагальну світову практику, а й специфічні для країни чинники: місцеве законодавство, менталітет, цінності.

В статье рассмотрены положительные факторы борьбы с коррупци-

ей на примере Швеции и Финляндии, которые имеют репутацию стран с наименьшим уровнем коррупции в мире. На основе изучения международного опыта были выработаны предложения и рекомендации по борьбе с коррупцией в Украине. При анализе положительного опыта учитывалась не только насыщенная мировая практика, но и специфические для страны факторы: местное законодательство, менталитет, ценности.

The article considers the positive factors to combat corruption in the example of Sweden and Finland, which have the reputation of the lowest levels of corruption in the world. Based on the analysis of international experience have made suggestions and recommendations on combating corruption in Ukraine. In the study of positive experiences were taken into account not only the urgent global practice, but also country-specific factors: local laws, mentality, values.

Література

1. Украина 144-я из 177 стран по уровню коррупции: украинцы проявляют сверхтерпимость к коррумпированной власти / Transparency International // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.censor.net.ua/news/264416/ukraina_144ya_iz_177_stran_po_urovnyu_korruptsii_ukraintsy_proyavlyayut_sverhterpimost_k_korrumirovannoyi.

2. Бусол О.Ю. Вплив деяких чинників боротьби з корупцією на її загальний рівень у країнах світу / О.Ю. Бусол // Борьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 22. – С. 85–93.

3. Харичева М.С. Контроль коррупции в Финляндии / М. С. Харичева //

Особенности теории и практики нормативно-правового регулирования общественных отношений и правоприменения различных правовых семьях мира в призме использования их рационального опыта в правовой системе России, в том числе в системе МВД России : матер. междунар. науч.-практ. конф., 13 мая 2011 г. – Калининград : Изд-во КЮИ МВД России, 2011. – С. 131–140. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.klimvd.ru/files/mejd_opit/Haricheva_2.pdf.

4. Церкасевиц Л.В. Коррупция в Швеции: проблемы идентификации и измерения / Л.В. Церкасевиц // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gosbook.ru/node/34928>.

5. Кузнецов К.С. Шведська стратегія боротьби з корупцією та можливість її використання в Україні / К.С. Кузнецов // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jurisprudent.info/news/shvedska-strategiya-borotbi-z-korupciyeyuta-mozhliivist-%D1%97%D1%97-vikoristannya-v-ukra%D1%97ni.html>.

6. Жужома М.Ю. Международный опыт борьбы с коррупцией / М.Ю. Жужома // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nauka-pravo.org/m/articles/view/>.

7. Способи боротьби проти корупції різні, головне – бажання влади // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=2645.

8. Невмержицький Є. Проблеми реценції антикорупційних механізмів розвинених країн в українську практику / Є. Невмержицький // Віче. – 2011. – № 19. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.viche.info/journal/2731/>.

9. Борьба с коррупцией. Международный опыт // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.econotykbr.ru/files/corrupt.rtj>.

